

Nada Brčić Crnogorac

VRIJEME PROMATRANJA

disput

Zagreb, 2021.

I.

TEK JEDNA OD MNOGIH

Io sono Africano

Prostor pod mojim nogama pravokutan je i prekriven bijelom hladnoćom. Neki umjetni kamen. Imitacija. Sve oko mene je imitacija. Parfemi koje prodajem su imitacija. Moj mali pult imitacija je prave trgovine. Ja sam imitacija prave prodavačice. O parfemima znam vrlo malo, gotovo ništa. Ali to ništa posjeduje i moj šef. On ima prljave nokte, nemirne, sitne crne oči koje neumorno skaču i nikada ne gledaju u osobu s kojom razgovara. On ljudima koje vidi prvi put u životu govori ti. Okrugao je, proćelav i mastan, sav se sjaji kao komad *pizze* s pet vrsta sira.

Prostor pod mojim nogama odmorište je veličine otprilike dva i pol puta četiri metra u zgradi nekadašnje NAME, prvo odmorište na putu za kat. Od mene do ulaza spušta se devet dugih i plosnatih stepenica na isti takav pravokutnik. Nekada je to bio jedinstven prostor, a sada je pregrađen u mnoštvo kokošinjaca u kojima svi nešto prodajemo. Kokođačemo.

Vrata se nečujno otvaraju. Utrčava zima i udara me u noge. Vrata se nečujno zatvaraju. Klize staklene stijene u ritmu koji tek pokušavam savladati. Iz kafića u prizemlju lijevo povremeno dopiru glazba i žamor. Jače kada se otvore njegova vrata.

Jaaa saaaam sirooomašan, pjeva muški glas. I ja, htjela sam mu dobaciti.

* * *

Povremeno je mirisalo na kuhano vino, cimet i klinčiće. Ni je mogla otići onamo, nije si to mogla priuštiti. Kuhano vino i kafić, te dvije stvari. Kafić je bio malen, stiješnjen mnoštvom nepredvidivih kutova, podsjećao ju je na vagon vlaka, i još je bio bez grijanja. Valjda su se grijali kuhanim vinom, čajem, kavom, vrućom čokoladom, cigaretama i vlastitim tijelima. Ali predmeti oko nje ne postoje i za nju. Predmeti su udaljeni i nedostižni. Predmeti su fluidni. Skliski, tekući i odlaze od nje ispunjeni strahom. Predmeti je okružuju, zarobljavaju, ali i oslobađaju napuštajući je. Predmeti joj ne pripadaju, nisu njeni, nedohvatni su. Predmeti su tuđi.

Nisu moji, šaptala je neprestano kao neku mantru. Predmeti nisu moji. Ne pripadaju mi. Oslobođena sam od predmeta. I oni od mene. Što mi pripada, petljala je dalje s tim mislima. Pripada mi samo ovaj zrak, ništa više, samo njega uzimam bez straha. Šef je rekao da će danas doći i donijeti mi novce i papire. Nema ga. Još ga nema. Još me nije prijavio. Ništa. Opet ništa. Opet sam ništa. Nema veze.

* * *

Danas ne miriše ništa, čak ni moji parfemi. Ovo je bezmirisni prostor, valjda zbog propuha. Ljudi prolaze pokraj mene kao pokraj još jednih klizećih vrata. Ja sam vrata koja ne otvaraju. Oni koji dolaze ovamo u kupovinu uglavnom baš i nemaju novaca za parfeme. Oni koji imaju odlaze na drugačija mjesta, skupa mjesta, ulaze u oblake mirisa gdje ih hodajuće lutke okupaju nasuho i prodaju im *Gucci*, *Boss*, *Bulgari* ili *Chanel 5* i slično. Bočice koje prodajem ne dosežu te nebeske cijene, one su obične, malene i jeftine, u nekoliko

boja, već prema vrsti. Ljubičica je ljubičasta, naravno, samo tko to još traži i kupuje? Ljubičice?

Vrata se otvaraju i zatvaraju. Na nogama mi izrastaju čelične klizaljke. Hladna atmosfera, nečiji koraci i glasovi u prolazu, mrmljanje, posljednji dogovori ispod glasa prije razgledavanja, probavanja, možda kupovanja. Ljudi prolaze. Pokušavaju me ne gledati. Ne dopuštaju očima da se zaustave, pogledu da se spusti na mene. Svaki je trenutak opasan, govore mi njihova tijela. Razumijem ta tijela bez novaca. Razumijem ih i ona znaju da ih razumijem i da se ne ljutim na njih. Mi smo na istoj strani. I oni su nečija imitacija. I oni imaju svoga šefa koji im nije platio tko zna koliko mjeseci. Nisam dobila plaću za prvi mjesec rada. Nije me prijavio. Razumijem ta tijela koja se ne okreću prema meni. Mi smo izgubljena tijela i zato nevidljiva. Šef me nastoji ne vidjeti jer se onda mora živcirati, psovati, vikati da nema novaca. Ja se ne moram živcirati. Ja ne moram psovati. Ja ne moram vikati. Ja sam strpljiva. Mirna. Nevidljiva sama sebi dok se tražim i ne mogu se naći. Gdje sam se to izgubila?

Gledam stepenice i nesvjesno ih brojim nekoliko puta na dan. Vrata se otvaraju. Klize natrag. Brojim. Ne smijem ništa čitati, nemam što raditi pa brojim. Brojim u sebi sve što se može izbrojiti. Moram zapodjenuti razgovor čim netko naiđe. Moram se smiješiti. Stalno. Biti vedra i optimistična. Stalno. Micati i slagati bočice kao da se tu nešto događa, moram glumiti da se događa, glumiti rad. Prsti su mi ledeni i ukočeni. Bole me mali zglobovi na rukama. Razgibavam ih. Brojim pokrete. U glavi mi kljuca misao da ću se izgubiti u tim brojkama. Stepenice, vrata, bočice, prsti, govorim dobar dan, smiješim se, optimistična sam. Vjerujem da će me sutra šef prijaviti kako je već po ne znam koji put obećao. Vjerujem da će mi platiti za prošli mjesec. Vjerujem da neće

doći inspektor rada, on ne operira u centru grada gdje mu je kancelarija, tu ide na kavu, a ne u inspekciju. Neće valjda pomisliti da mu netko pod nosom krši zakon! Vjerujem da šef i tu ima neku vezu. Zakoni nisu pisani za mene i ovakve kao što sam ja. Zakoni su pisani za papir. Vjerujem, dakle jesam – kažem si i nasmiješim se.

Kažu da možeš otići u svijet trbuhom za kruhom kada imaš manje godina od broja cipela koje nosiš. Ne znam tko mi je to rekao. Po tome bih mogla otići. Nemam ni blizu 37 godina, koliki mi je broj cipela. Ali imam strah. Kukavica sam. Bojim se mraka, visine, zatvorenog prostora, otvorenog prostora, vode, pustinje, ja sam uopće jedno preplašeno biće, a to uvijek namirišu. Moj strah ima miris koji se prepoznaje na kilometre. Pa me onda onjuše, gaze, izrabljuju. A ja šutim. Neću ni pisnuti. Šutim i trpim. Kamo da odem, otputujem, odselim se? Gdje je moje mjesto? Želim li se uopće izmjestiti ili je za mene svako mjesto ne-mjesto? Mogu li se spasiti? Mogu li se spasiti svi oni Afrikanci što plutaju morem u čamcima?

* * *

Njena prijateljica Mima hrabra je i odlučna. Zato odlazi iz ove imitacije u stvarnost. Ta odluka čini joj se veličajnom, dostojnom poštovanja, kao hrabrost afričkih izbjeglica. Ona je nespokojna dok razmišlja o Afrikancima, dok u mislima gleda njihove papirnate čamce i brodiće kako se valjaju morem. Ona ima tu strašnu sposobnost empatije zbog koje pliva i davi se skupa s njima. Ona osjeća njihov strah u mraku, njihovu paniku u buci klaustrofobije, njihovu istovremenu želju da žive i da umru. Ona ih unezvijereno broji i broji i plovi s njima. Ona se boji s njima, osjeća kako je bombardira sve ono što bombardira njih.

Svijet pripada svakom čovjeku. Danas o njima razmišlja intenzivno. Cijeli dan. Gleda u mislima taj film, lista slike iz novina, s televizije. Svijet pripada svakom čovjeku. Razmišlja o članku u novinama. Pročitala ga je površno, napreskokce, morat će ga detaljno pročitati kada dođe kući. Ostala joj je samo rečenica koju kao refren ponavlja tišina u njenoj glavi: *Io sono Africano*. Razumjela je što ona znači iako ne zna talijanski jezik, to je tako jednostavno i svakome jasno, ali nije znala kontekst. Kopkalo ju je kao lagano probuđen zub. Tuc, tuc, tuc, o Lampedusi, talijanskom otočiću o kojem Afrikanci sanjaju kao o obećanoj zemlji. Imamo li svi pravo na obećanu zemlju? Imamo li svi pravo na san da budemo ljudi? Imam li i ja to pravo?

Članak je pročitala nekoliko puta. Iščitala ga. Gledala u slova kao da ne zna čitati, kao da ih vidi prvi put, kao da upravo poput Indiane Jonesa otkriva neko tajno pismo negdje duboko u pješčanom podzemlju Afrike.

On je Talijan. Živi na Lampedusi. Zove se Gaspare i govori nam: *Io sono Africano*. Ponavljala je u sebi cijeli dan tu rečenicu. Okretala je na sve načine. Bacala je naglavce. Grčila je hladnim prstima. Tipkala po njenim slovima. Osluškivala njene glasove. Brojila ih. Koliko ima samoglasnika, koliko suglasnika. Ona zna da svaki čovjek u jednom trenutku svoga života može izreći istu tu rečenicu. Zato što svijet pripada svakom čovjeku i svaki čovjek pripada svijetu. Razmišlja o tome da je i sama izrekne, ne samo zato što bolno suosjeća s njima već zato što je i sama imigrant u vlastitoj zemlji. Zvuči apsurdno, ali baš je tako. Ovoj zemlji ne trebaju imigranti da rade zabadava, na crno, za neku siću, ona je sve nas pretvorila u imigrante koji rade na crno, zabadava, za siću. *Io sono Africano*, rekla je glasno.

Crveni dvosjed

Zidni sat tako je glasno udarao svoj marš na vrijeme da sam ga mogla zanemariti i nadglasati samo ako uključim radio. Noću me je taj ritam uspavljivao, nije mi smetao, barem sam tako mislila. Nekada ga uopće nisam čula, samo golubove koji su gukali na prozorskoj dasci i sve zakenjavali. Išli su mi na živce svi koji su ih hranili, bacali im korice kruha ili cijele šnite, čak i djeca. Ali nikada nisam imala hrabrosti reći im da to ne rade, da je to isto kao da hrane štakore. Moja hrabrost nestajala bi naglo kako se i pojavljivala, panika, strah i nemir šetali su mi utrobom i odustajala bih.

Gledala sam ga u noćnom mraku sobe. Vidio se sasvim dobro. Crveni dvosjed. Bio je modernog dizajna, udoban za sjedenje, pa i za popodnevni kratki odmor, ali nije se mogao razvući u ležaj za spavanje, pa sam ga odlučila prodati. Sve se mijenja. Dubine su mrak. Skrivaju neviđeno. Meni je trebao ležaj za goste i morali smo se rastati.

Kako ću to napraviti, pitala sam se. Uvijek me je hvatala neka neodređena napetost, strepnja i panika kada sam trebala poduzeti nešto novo, a onda bih se skupila u srž, u centar sebe i krenula. I učinila bih to pa to pa ono pa ovo i tako redom. Savladala zid po zid, sebe po sebe. Opsadu po opsadu. Stavila sam oglas na *Njuškalo*, tekst, cijenu, čak i sliku!

Korak po korak do cilja. Uspjela sam! Osjetila sam olakšanje. Pobjedila sam! Bila sam sretna.

Tip me nazvao i sve smo brzo dogovorili. Može doći po dvosjed u srijedu u 11 sati. Bila sam zbunjena i nisam se snašla. Rekla sam da može, važi, čekat ću ga. A kasnije sam si govorila da sam glupača, kako ću otići s posla, trebala sam mu reći da dođe popodne, a opet... Baš sam smotana.

Tako sam sjedila u stanu i čekala kupca. Prošlo je 11, a on se nije pojavljivao. Nazvala sam ga u 11 i 20. Rekao je da mu je nešto iskrsnulo i da ne može doći. U meni je zakuhalo. Rekla sam mu da sam izašla s posla i da mi je trebao ranije javiti da ne može doći. Ispričao se. Dogovorili smo se za petak. Ma u redu je, sve okej, ponavljala sam ko zadnja guska.

Gledala sam ga. Bilo mi je nekako žao što će otići, što ga prodajem. Ali sve se mijenja, i moj unutarnji glas i moj vanjski glas, i moj korak i moj ritam – samo je ritam sata uvijek isti. Čujem golubove i vrapce i šum breza dok po njima skaču kapi kiše, tako tiho kao da je sve promuklo pod mojim prozorima. U tišini slušam svoj govor upućen sebi, svoj unutrašnji monolog. Zašto se svega bojiš? Zašto bježiš pa se vraćaš? Zašto se povlačiš pa si nesretna i bijesna na sebe? Teško je biti netko drugi. Teško je biti želja, teško je biti stvarnost. Lakše je biti san, lakše je biti mašta.

U mašti ja sam domišljata, hrabra, odlučna, odmah odgovaram odrješito, svađala bih se, samo u mašti govorim neizgovorene rečenice, oštre poput noža za rezanje šunke, znam odmah što treba reći, postavljam prave uvjete i ponosim se time. Samo u mašti sam ono što nisam.

Sutra će otići. Odnijet će ga muške ruke niz stubište. Oprala sam ga i namazala mlijekom za tijelo. Fino miriše i sjaji se. Izgleda super, rekli bi svi. Otići će njegovo mirisno tijelo. Mlijeko s bademovim uljem. Nisi trebala, to je nera-

cionalno, trošiti mlijeko s bademovim uljem na dvosjed koji odlazi, rekao bi netko racionalan. Želim da bude lijep, barem to. Ne može se živjeti bez ljepote, kažem glasno.